

Literaturanmeldelser.

C. C. Christensen og A. M. R. Krogsgaard: Fysisk Kort over Europa. Brinkmann og Richter. Kjøbenhavn.

Det er et Vægkort til Skolebrug, der her foreligger. Formaålet med et saadant Kort er at give et saa tydeligt og let overskueligt Billede, at Beskueren faar et klart og bestemt Indtryk af de fremstillede Landes Relief og de Vilkaar, de i Kraft af de ved dette Relief bestemte Naturforhold byder Befolkningen. Dette opnaas som bekendt ved Benyttelsen af forskellige Farver og Signaturer. I Valget af disse ligger hovedsagelig Kartografiens Kunst; og det forekommer os, at Christensen og Krogsgaard har øvet denne Kunst med en sjælden lykkelig Haand og fremstillet et Kort, der staar langt over, hvad vi er vant til at se her hjemme. — De anvendte Farver er smukke, staar godt sammen og skiller skarpt fra hverandre.

Lavlandene er givet med grøn Farve, medens Højlandene fremtræder i hvidt og brunt. De første træder derved meget tydeligt frem, saa Børnene vil have let ved at vise, hvor de forskellige Sletter findes, ligesom ogsaa Modsætningen mellem Wales og Østengland o. s. v. derved springer i Øjnene. Og da Kortet ogsaa er forsynet med Bygsignaturer, ses det, at Højlandet er fattigt paa Byer $\circ$: Mennesker, medens Stædernes Antal er langt større i Lavlandet. I det hele taget frembyder Kortet megen Anledning til værdifulde lagttagelser fra Børnenes Side, hvorved der gives Læreren Lejlighed til at forklare mangt et geografisk Fænomen.

De lavere Højlande (200—500 M.) er givet med hvidt. Derved ser man f. Eks., at det engelske Lavland ingenlunde er fladt, men gennemdraget af anselige Bakkekæder — at Højfrankrig sænker sig brat mod Rhonedalen, men jævnt mod Vest og Nord o. s. v. Det næste Højdetrin (500—1500 M.) er givet med brungult, medens der til Egne over 1500 M. er valgt mørkebrunt. Derved fremtræder Forskellen mellem Højbjerge som Alperne og Pyrenæerne og Mellembjerge som Wales, Højfrankrig og de tyske Bjerge, ligesom ogsaa de enkelte Toppe, der i Mellembjergene hæver sig op over Kammene, ses som mørkere Pletter mod en lysere Baggrund. Paa denne Maade fremgaar det rent anskueligt, at Ural, Karpaterne og Højfrankrig med deres Toppe naar over 1500 M.

Hvor Terrænet skraaner stærkt, er der tegnet Bjerge, og Kortet har vundet meget derved: det giver nemlig mange værdifulde Oplysninger om Landskabets Udseende. Herved vises ¹⁾ adskillige stejle Bakkedrag f. Eks. de skaanske Aase, de nordtyske Morænebakker, Bakkøerne i Posletten, de Plateauer, hvis Beliggenhed har faaet de tyske Floder til at gøre en eller anden uforstaaelig Krumning, ²⁾ mange dybe Dale f. Eks. Sænkningerne mellem Weichsel og Oder („Oderbruch“), ³⁾ Bjærgenes Form: man ser saaledes, at Vesuv og Ætna har Kegleform, at Korsikas Bjerge danner en Række Parallelrygge, at Bosniens er Kæder med fælles Strygningsretning etc. Som man ser, altsammen noget, man kan lade Børnene lære ud af Kortet.

Flodernes Betydning ses ¹⁾ ved de store Byer, der ligger ved deres Munding og Bredder, og ²⁾ ved de Kanaler, der sammenknytter dem. Af Søer er medtaget de større Søer og en Del Smaasøer for at betegne særlig sørige Jordstrøg. Moser og Sumpe er givet med én Skravering, Stepper og Marsk med en anden. Disse Signaturer kan imidlertid kun ses paa nært Hold. Der er brugt to Havfarver, en lysere for de lavvandede og en mørkere til de dybere Have. Derved kan man f. Eks. se, at Vesterhavet og Østersøen er lavvandede Have, der i Dybde ikke kan maale sig med det sorte eller det kaspiske Hav — at en dyb Rende strækker sig langs den norske Kyst — at der er dybe Huller i Østersøen — at de fleste Øer, f. Eks. de britiske, ligger paa Landgrund sammen med Kontinentet $\circ$: de er løsrevne Dele af Fastlandet — at Island og Færøerne er selvstændige (oceaniske) Øer, o. s. v.

Landstrækninger, der ligger lavere end Havniveauet, f. Eks. Dele af Holland, er givet med blaagrøn Farve, mens Søerne allesammen fremtræder i mørkeblaat, hvorved de let falder i Øjnene. De store Ismarker i Alperne, Norge og paa Islands ses umiddelbart paa Kortet ligesom ogsaa Vandfald, Bjærgpasser etc. ved Hjælp af de Signaturer, hvormed de er betegnet.

Byerne er tegnet noget større end man sædvanlig ser det paa et saadant Kort. Derved er opnaaet, at de træder tydeligere frem; og da der til Gengæld ikke er afsat særlig mange, virker deres Tilstedeværelse ikke forstyrrende. Byer med over en $\frac{1}{2}$ Mill. Indbyggere er betegnet med et lille Kvadrat, dog saaledes at de 7 Millionbyer fremtræder større end de øvrige. Byer med

et Indbyggerantal mellem 500,000 — 100,000 figurerer som en rund Plet; det samme er Tilfældet med Byer under 100,000 Indbyggere, kun er Pletten her mindre. Endelig angives Byer under 40 — 50,000 med ganske smaa Prikker, som dog ses tydeligt paa nært Hold. Denne Fremgangsmaade har f. Eks. medført, at Norge og Sverrig har faaet en Del af deres Byer med; men at kun Kristiania, Stockholm og Gøteborg falder stærkt i Øjnene.

N. Filskov.

Walter Bartels: Die Gestalt der deutschen Ostseeküste. Af: Geographische Arbeiten, herausg. v. Dr. Willi Ule. I. Stuttgart, 1908. (128 S.)

Giver en meget fuldstændig Systematik af de forskellige Kystformer, idet der ikke alene tages Hensyn til det horisontale Billede, som umiddelbart ses paa Kortet, men ogsaa til det vertikale, som viser sig i Kystens større og mindre Stejlhed paa de forskellige Steder; desuden behandles ogsaa indgaaende de genetiske Forhold, d. v. s. de forskellige geologiske Kræfter, som har været i Virksomhed ved Udformningen af Kysttyperne. Afhandlingen har vel i sig selv nærmest lokal Betydning, men fortjener dog ogsaa at kendes af geografisk interesserede her i Landet, hvor vi er i Besiddelse af alle de samme Typer, som vi paa Grund af manglende Ord i Sproget næppe gør tilstrækkelig Forsøg paa at holde ude fra hverandre. Mens de forskellige tyske Ord for Indskæringer: Förde, Bodden, Liman, Rundbucht og Haff, lader sig nogenlunde holde ude fra hverandre, baade formelt og genetisk (der kunde dog ønskes en noget bestemtere Afgrænsning af Förde og Liman, end det er sket i den foreliggende Afhandling) har vi her væsentlig kun to Ord, af hvilke „Bugt“ nærmest svarer til „Rundbucht“, men „Fjord“ maa erstatte de fire andre. Ord som „Dobbeltkyst“ (Bodden og Haffe) og „Enkeltkyst“ (de andre Kystformer) kunde maaske ogsaa passende anvendes paa Dansk.

I en almindelig Indledning angiver Ule Principerne for de hermed paabegyndte „Geographische Arbeiten“, nemlig at gøre sine Elevers Arbejder lettere tilgængelige for en større Kres og ved Hjælp af dem at bidrage til at fastslaa Geografiens Omfang, idet denne Videnskab let staar i Fare for at bevæge sig ind paa en Mængde andre Discipliners Omraader, hvis man ikke sørger for kun at behandle de forskellige Fænomener paa Jorden i deres indbyrdes Vekselvirkning. (Det forekommer i øvrigt Ref., at den foreliggende Afhandling netop ikke

særlig burde henhøre under Geografien, da den ikke paa noget Punkt gaar ud over en lokalt beskrivende, geologisk Afhandlings Rammer).

O. B. Bøggild.

Bruno Hammermüller: Laaland-Falster. Entwicklung des Bodenreliefs, Stromtäler und Küstenbildung; Inaug. Diss. Leipzig, 1907 (133 S. m. 10 Fig., Profiler og 1 Kort.)

Det hører til Sjældenhederne, at en Doktordisputats fra et saa fjærntliggende Sted som Leipzig har til Emne en geologisk-geografisk Beskrivelse af et dansk Omraade og særlig, naar det, som her er Tilfældet, gives en fuldstændig Beskrivelse af vedkommende Landsdels geologiske Udvikling gennem Tiderne, en Landsdel, som man her hjemme kun i meget ringe Grad har gjort til Genstand for Undersøgelse. Efter en Gennemgang af den kvartære Undergrunds Beliggenhed, som oplyses ved en Mængde, ikke tidligere offentliggjorte Boringer, gaar Forfatteren over til en Gennemgang af Isens Afsmeltningsperiode, i hvilken der udskilles fem forskellige Stadier for Israndens Beliggenhed, adskilte ved fire Perioder, i hvilke Isen har trukket sig hurtigt tilbage og derfor ikke efterladt sig videre Aflejringer. De fem Isrande, der forløber meget regelmæssigt fra VNV til ØSØ, giver sig tilkende ved forskelligartede Morænedannelser og er adskilte ved brede Dalstrøg, i hvilke Smeltevandfloderne har løbet, som fra den nuværende Landoverflade kan forfølges ned under Havet, hvor de alle løber sammen i en stor Flod gennem Store Bælt. Hele dette Afsnit af Afhandlingen maa vistnok optages med al mulig Forsigtighed; naar man betænker, hvor overordentlig svagt fremtrædende Terrænforholdene er paa Laaland, synes det næsten umuligt at kunne konstatere en saadan Mængde Enkeltheder uden en overordentlig indgaaende Undersøgelse af Jordbundsforholdene, som Forfatteren ikke i den korte Tid, han har haft til Raadighed, har kunnet faa Lejlighed til at udføre. Paa Falster, hvor Terrænet er langt mere kuperet, synes de indtegnede Randmoræner endog at gaa i helt andre Retninger end de paa Generalstabskortene fremtrædende Bakkedrag.

Den sidste Del af Bogen indtages af en Gennemgang af Øernes Kystformer og Kystdannelse; ikke mange Provinser frembyder en saa stor Mængde Eksempler, baade paa mægtig Nedbrydning af Havet, til Dels ved store Stormfloder, og paa den anden Side paa Landindvinding, dels ad naturlig Vej og dels ved Inddigning. Det meste af hvad der er behandlet her, er jo ikke egentlig nyt, men har dog betydelig Interesse for danske Læsere, da